

ДЕКОРАТИВНІ ВИДИ РОДУ ЖИМОЛОСТЬ (*LONICERA L.*) ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЇХ В ОЗЕЛЕНЕННІ ТЕРИТОРІЇ У ПРАВОБЕРЕЖНОМУ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Л.Г. Варлащенко, кандидат сільськогосподарських наук
Уманський національний університет садівництва

Проведено порівняльно-морфологічні дослідження декоративних видів роду *Lonicera L.* з метою перспективного використання для озеленення території в Правобережному Лісостепу України. Обґрунтовано еколого-біологічні та декоративні особливості 10 видів рослин: *Lonicera periclymenum t brownii*, *Lonicera Glehnii L.*, *Lonicera chrysantha L.*, *Lonicera fragrantissima L.*, *Lonicera edulis Turcz. ex Freyn.*, *Lonicera caprifolium L.*, *Lonicera pileata Oliv.*, *Lonicera korolkowii Stapf.*, *Lonicera involucrata Banks ex Spreng.*, *Lonicera tatarica L.* Відмічено актуальність проведення досліджень стосовно декоративних ознак, узагальнено літературні дані, що стосуються впровадження в озеленення Правобережного Лісостепу України декоративних видів роду *Lonicera L.*

Видовий склад рослин ефектно виглядатиме в озелененні населених місць, а також в садово-паркових композиціях, при створенні насаджень різного типу.

Ключові слова: жимолость, декоративні ознаки, *Lonicera L.*, листопадні, вічнозелені, виткі кущі.

Постановка проблеми. Зелені насадження сприяють чіткій функціональній організації населених територій і приймають участь у формуванні архітектурних композицій комплексного озеленення. Правильний та відповідний до існуючих умов зростання підбір рослинного матеріалу не тільки доповнить та підкреслить планувальну структуру території, на якій висаджено декоративні насадження, а ще й підвищить їх довговічність та експлуатаційний період.

Значно покращити структуру озеленення можна за рахунок інтродукованих декоративних і зокрема малопоширених видів рослин.

Рід жимолость (*Lonicera L.*) об'єднує понад 200 видів, із яких поширені біля 30. Життєві форми *Lonicera L.* представлені невеликими деревцями, високими або ґрунтопокривними кущами і виткими ліанами. Більшість із них декоративні і використовуються в озелененні та садово-парковому будівництві [1, 4].

За даними ряду дослідників – це багатовидовий рід, поширений головним чином, в північній півкулі в змішаних і листяних лісах помірної і субтропічної зон Європи і Північної Америки в субтропічних і тропічних лісах або чагарникових заростях Південно-Східної Азії, піднімаючись в горах до верхньої межі деревної рослинності. Серед них є ліани, величезні кущі, і зовсім маленькі кущики, пристосовані до різних умов [2, 8, 9].

Всі жимолості це – листопадні чи вічнозелені, прямостоячі чи виткі кущі з простими супротивними листками, ароматними квітками, а у деяких

видів – і їстівними плодами. Рослини тіневитривалі і невибагливі до ґрунтових умов, морозостійкі, швидко ростуть, добре переносять міські умови та обрізку.

Мета роботи – дослідження декоративних ознак деяких видів *Lonicera* L., найбільш перспективних і придатних для озеленення території Правобережного Лісостепу України, враховуючи планувальну структуру території Уманського національного університету садівництва.

Програмою досліджень було передбачено вивчення еколого-біологічних особливостей і виявлення ознак декоративності в досліджуваних видів *Lonicera* L.

Об'єкт досліджень – види роду *Lonicera* L., які мають декоративні ознаки та можливість перспективи використання в озелененні території для створення насаджень різного типу.

Методи дослідження: загально-біологічні, експедиційні, візуальні.

Для дослідження було вибрано десять різних видів декоративних жимолостей для озеленення. Деякі види зростають в дендрологічному парку «Софіївка» і Уманському університеті садівництва, де з них створені поодинокі і групові насадження.

Спостереження проводились впродовж 2013–2015 рр. на території дослідної ділянки кафедри садово-паркового господарства Уманського національного університету садівництва та в дендрологічному парку «Софіївка» за методикою фенологічних спостережень, розробленою для ботанічних садів у період вегетації.

Основні результати досліджень. Найбільш важливою характеристикою декоративності жимолості є її форми і види. Досліджено десять видів *Lonicera* L., в яких виявлено як споріднені, так і відмінні еколого-біологічні особливості і декоративні ознаки. При цьому було враховано той факт, що рослини є живим матеріалом і їх декоративні ознаки залежатимуть від умов середовища в яких відбувається їх розвиток і зростання. Окрім того, декоративні ознаки жимолості динамічні і більшою чи меншою мірою пов'язані з розвитком рослини – віковим і сезонним. Тому слід використовувати їх у нерозривному зв'язку як з біологічними особливостями, так і з умовами їхнього зростання в насадженнях різного типу при озелененні населених місць [1, 2, 4, 6, 7].

Жимолость альпійська — *Lonicera alpigena* L. Батьківщина гірські райони Середньої і Південної Європи. Невисокий кущ до 1,5-2 м заввишки, з дуже густою, кулястою кроною і темно-зеленими, крупними, майже шкірястими листками до 10 см завдовжки. Квітки розміщені на прямостоячих квітконосах довжиною до 4,5 см без запаху, парні, темнувато-або світло-жовтого кольору, з темно-червоним відтінком. Квітує *L. alpigena* в травні-червні на добре освітлених місцях. Тривалість цвітіння — 20-30 днів.

Придатна для поодиноких і групових посадок, живоплотів, під час декорування водойм, ставків, басейнів.

Ґрунтопокривні і карликові форми *Lonicera alpigena* «Nana» використовують для оформлення кам'янистих садів, альпінаріїв і міксбортерів.

Жимолость витка Брауна – *Lonicera periclymenum t brownii*.

Батьківщина Північна Америка. Високий виткий кущ до 5 м, з великою видозміною листків, темно-зелених зверху і сизуватих знизу. Квітки в густих головчастих суцвіттях, жовто-білі всередині, зовні з кармінним віночком, дуже духмяні. Квітує протягом 15-20 днів. Має декоративні форми: із золотистими листками, з матовим пурпуровими квітками, з темно-пурпуровими квітками.

Для посадки жимолості Брауна вибирають сонячні місця, захищені від холодних вітрів. На зиму рослина потребує укриття із опалого листя.

Ліана придатна для вертикального озеленення: підпирних стінок, головних фасадів будинків, оформленні малих архітектурних форм.

Жимолость Глена – *Lonicera Glehnii*.

Мешканець островів півдня Курильської гряди і Сахаліну. Висота куща близько 1,5 м. Відрізняється досить крупними, знизу злегка опушеним листками – до 10-12 см завдовжки. Зеленувато-жовті квітки сидять на довгих, до 4,5 см, квітконосах. Плоди парні, повністю зрощені між собою, яскраво-червоні, блискучі, досить крупні – до 1,5 см.

Гарно виглядає в групових і поодиноких насадженнях.

Жимолость золотиста — *Lonicera chrysantha*. Ростає на Далекому Сході, Східному Сибіру, в Китаї в долинах річок, лісах та гірських схилах. В культурі з 1849 року.

Витончений листопадний кущ до 2-4 м заввишки, з розлогою, досить щільною кроною, темно-сірою корою, яскраво-зеленими продовгуватояйцевидними листками до 12 см завдовжки. На відміну від більшості видів має квітки золотисто-жовтого забарвлення, з медовим ароматом; плоди червоно-коралові, куле видні.

Квітує з червня по липень протягом 2-х тижнів.

Жимолость золотиста до ґрунтових умов невибаглива, стійка до хвороб і шкідників. Зимостійка і посухостійка. Добре переносить міські умови.

Рекомендується для групових посадок, вільно ростучих живоплотів.

Жимолость духмяна — *Lonicera fragrantissima* L.

Напів вічнозелений кущ до 2,5 м заввишки, з довгими розлогими гілками, молоді пагони зі щетинистим опушенням. Листки крупні, до 7 см еліптичної чи широко яйцевидної форми, зверху темно-зелені і голі; знизу сизуваті. Квітує до або одночасно з розпусканням листків. Квітки жовтуваті чи рожево-білі, дуже духмяні; плоди — яскраві, криваво-червоні ягоди. Добре переносить напівтінь, теплолюбна, надає перевагу свіжим родючим ґрунтам, легко розмножується живцюванням.

Використовується в поодиноких і групових насадженнях, живоплотах, слугує чудовою окрасою для галявин.

Жимолость їстівна — *Lonicera edulis* Turcz. ex Freyn. Зустрічається у вологих гірських лісах, по краях боліт в Східному Сибіру, на Далекому Сході, в Японії, Кореї, Китаї. Густі кущі до 1,5 м заввишки з біло-жовтими квітами, темно- і світло-синіми ягодами з восковим нальотом. Невибаглива до ґрунтів, добре переносить посушливі умови. Найбільш важливими в якості технічних, плодових і декоративних рослин є її види і форми: жимолость їстівна (*Lonicera edulis* Turcz.), жимолость камчатська (*L.*

kamtschatica /Sevast./ Pojark.), жимолость Турчанинова (*L. Turczaninowie* Pojark.) і жимолость алтайська (*L. altaica* Pall. ex DC.).

Гарно виглядає в живоплотах, рядових і групових насадженнях, декоруванні водойм.

Жимолость каприфоль — *Lonicera caprifolium* L. Зустрічається у вологих гірських лісах, на краю боліт в Східному Сибіру, на Далекому Сході, в Японії, Кореї, Китаї. Ліана до 5-6 м заввишки, квітує спочатку кремово-жовтими квітками, пізніше – з рожево-коричневим відтінком протягом 3-х тижнів з травня по червень. Суцвіття – мутовки, розміщені в пазухах зрощених листків. Має приємний аромат.

Нарядна жимолость каприфоль не лише влітку, але і восени — її пагони прикрашають в цей час червоно-оранжеві не їстівні ягоди до 8 мм в діаметрі, розміщені попарно, зрощені всередині у вигляді округлих дисків із листя.

Розмножують живцями, відсадками і насінням.

Морозостійка. Невибаглива до ґрунтів, але влітку не переносить посухи та потребує поливу. Краще росте на добре освітлених місцях.

Використовують для вертикального озеленення алей, підпірних стінок, головних фасадів будинків, оформленні малих архітектурних форм..

Жимолость капелюшна — *Lonicera pileata* Oliv. Родом з Японії. Низенький, вічнозелений чи напів-вічнозелений кущ 0,4 - 1,0 м заввишки, з широко розлогими пагонами. Листки дрібні, 0,5-2 см завдовжки, яйцевидні чи ланцетні з клиновидною основою, зверху темно-зелені, блискучі, знизу блідо-зелені, слабо опушені на жилках, розміщені попарно на пагонах. Квітки пахучі, парні, розміщені на прямостоячих квітконосах до 0,5 см завдовжки. Віночок двогубий, трубчасто-воронковидної форми, білий чи золотисто-жовтий. Плоди – ягоди куле видні, червоні чи фіолетово-пурпурові.

Добре росте в міських умовах, посухо- та холодостійка.

В озелененні цінується за красиве листя і плоди. Використовують в бордюрах, живоплатах, рокаріях, на альпійських гірках.

Жимолость Королькова — *Lonicera korolkowii* Stapf. Походить з Туркменистану. Широко розгалужений кущ, до 3 м заввишки, з дрібними блакитно-зеленими, сизуватими листками. Плоди — оранжево-червоні, яскраві ягоди зберігаються на кущах до глибокої осені. Вид надзвичайно декоративний під час плодоношення. Особливою декоративністю виділяється її форма "Aurora" з дещо більшими квітками й оранжевими плодами.

Кущ призначений для групових та поодиноких посадок на фоні газонів.

Жимолость покривальна — *Lonicera involucrata* Banks ex Spreng. У природних умовах широко поширена в західній частині Північної Америки. Кущ до 3 м заввишки, з щільною яйцевидною кроною і темно-зеленими, крупнішими, ніж у інших жимолостей, листками, до 12 см завдовжки. Квітки парні, жовті, коли відцвітають — червонуваті.

Квітне дуже довго, іноді до 90 днів. Своєрідного вигляду виткому кущеві надають чорні, блискучі плоди під час плодоношення.

Використовують для вертикального озеленення.

Жимолость татарська — *Lonicera tatarica* L. В природних умовах росте

на північному сході європейської частини Росії, в Сибіру, в передгірній частині Тянь-Шаня і Алтаю.

Високий, до 4 м, густо облистений кущ. Листки яйцеподібні або ланцетоподібні до 6 см завдовжки, темно-зелені зверху і сизуваті знизу. Квітки темно-рожеві до білих, з ніжним ароматом. Квітує протягом 15-20 днів. Плоди кулясті, жовті чи червоні ягоди, до 0,7 см в діаметрі, ядовиті. Не боїться затінення та переносить значне засолення ґрунту, що дуже важливо для міських умов. Починає квітнути з 3-4 років. Добрий медонос.

Гарно виглядає в одиноких і групових насадженнях, на газонах, узліссі, живоплотах.

Отже, досліджувані декоративні види роду *Lonicera* L. в умовах Правобережного Лісостепу України можна високо оцінити за свої особливі декоративні якості і ознаки — габітус, висоту, форму крони, забарвлення та форму листків як під час вегетації, так і восени; колір квіток, строк цвітіння, його тривалість; розмір і форму плодів та їх забарвлення [3, 5, 8, 9].

Серед них є низькі, середні і високі кущі, а також виткі ліани, які можна використовувати в ландшафтному дизайні для одиноких і групових насаджень, вертикального озеленення, живоплотів, низьких огорож між садовими зонами, закріплення схилів і обривів, декорування водойм, узлісь в насадженнях різного типу (табл. 1).

Аналізуючи дані табл. 1. видно, що різні види *Lonicera* L. використовується в групових насадженнях, поодиноких у вигляді перспективного солітера, в підліску, на узліссі, формованих та вільно ростучих живоплотах, альпінаріях, рокаріях, а також для вертикального озеленення при декоруванні малих архітектурних форм.

Залежно від призначення об'єкта озеленення жимолості виконують різні функції: формують архітектурно-художній образ об'єкта; сприяють рекультивації земель, поліпшуючи їх стійкість; захищають від пилу і шуму; регулюють режим вологості повітря і ґрунту, температури та ін.

За роки досліджень вище зазначених видів жимолостей було відмічено їх стійкість до хвороб і шкідників.

Декоративна цінність представників цього роду в першу чергу визначається тим, що культурні форми *Lonicera* L. можна рекомендувати для вирощування й озеленення в умовах Правобережного Лісостепу України. По-друге, квітки більшості її видів мають витончений ніжний аромат. Квітки *Lonicera chrysantha* L. мають медовий аромат; *Lonicera tatarica* L. – тонкий лимонний аромат. В-третьє, плоди *Lonicera edulis* Turcz. ex Freyn. відрізняються незвично раннім дозріванням. Так, в умовах Правобережного Лісостепу України плоди можна знімати у їстівних видів уже на початку червня, що майже на два тижні раніше дозрівання суниці. У деяких декоративних видів жимолості плоди зберігаються до глибокої осені.

Так, у жимолості Королькова (*Lonicera korolkowii* Stapf.) дуже декоративні кулевидні, яскраво-помаранчеві плоди зберігаються на куші до листопада, а при теплій осені – і до початку грудня. І по-четверте, соковиті плоди їстівних видів жимолості – дійсно клад вітамінів. Використовують деякі види *Lonicera* L. і в лікувальних цілях, особливо Тибетській медицині [2, 4, 6, 9].

**1. Використання декоративних видів роду *Lonicera* L.
в насадженнях різного типу**

№ п/п	Назва виду	Головні типи насаджень							
		солітери	групи	підлісок	узліся	живоплоти	вертикальне озеленення	формування МАФ	альпінарії та рокарії
	2	3	4	5	6	7	8	9	
1.	Жимолость альпійська (<i>Lonicera alpigena</i> L.)	+	+	+	+	+	-	-	-
2.	Жимолость витка (<i>Lonicera periclymenum</i> L.)	-	-	-	-	-	+	+	-
3.	Жимолость Глена (<i>Lonicera Glehnii</i> .)	-	-	-	-	-	+	+	-
4.	Жимолость золотиста (<i>Lonicera chrysantha</i> .)	+	+	+	+	+	-	-	-
5.	Жимолость духмяна (<i>Lonicera fragrantissima</i> L.)	-	-	-	-	-	+	+	-
6.	Жимолость їстівна (<i>Lonicera edulis</i> Turcz. ex	-	+	+	+	+	-	-	-
7.	Жимолость капелюшна (<i>Lonicera pileata</i> Oliv.)	+	+	-	+	+	-	-	+
8.	Жимолость Королькова (<i>Lonicera korolkowii</i> Stapf.)	+	+	+	+	+	-	-	-
9.	Жимолость покривальна (<i>Lonicera involucrata</i> Banks	+	-	-	-	-	+	+	-
10.	Жимолость татарська (<i>Lonicera tatarica</i> L.)	+	+	+	+	+	-	-	-

Висновки. Досліджувані декоративні види *Lonicera* L. можна рекомендувати для озеленення і успішного вирощування в умовах Правобережного Лісостепу України в садах, парках, скверах, на дачних і присадибних ділянках не лише як декоративні, але й ароматичні, їстівні та лікарські рослини. При цьому варто враховувати декоративні ознаки рослин — габітус, висоту, форму крони, забарвлення та форму листків, як під час вегетації, так і восени; колір квіток, строк цвітіння, його тривалість; розмір і форму плодів та їх забарвлення.

Література

1. Аксенов Е.С. Декоративные растения: Деревья и кустарники / Е.С. Аксенов, Н.А. Аксенова. – М.: АБФ/АВФ, 2000. – Т. 1. – 560 с.

2. Варлащенко Л.Г. Агробіологічні та технологічні особливості кореневласного розмноження жимолості їстівної в умовах Правобережного лісостепу України / Л.Г. Варлащенко // Автореф. дис. – Умань: «Графіка», 2001. – 36 с.
3. Ващенко И.М. Декоративные растения в саду / И.М. Ващенко, З.Л. Девочкина. – М.: Колос, 2000. – 142 с.
4. Колесников А.И. Декоративная дендрология / А.И. Колесников. – М.: Изд-во «Лесная пром-сть», 1974. – 704 с.
5. Куминов Е.П. Нетрадиционные садовые культуры / Е.П. Куминов. – М.: Фолио, 2003. – 255с.
6. Лаптев О.О. Ітродукція та акліматизація рослин з основами озеленення / О.О. Лаптев. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 128 с.
7. Методика фенологических наблюдений в ботанических садах СССР. – М.: б.и., 1975. – 27 с.
8. Левон Ф.М. Загальні сьогоденні проблеми в озелененні міст в Україні / Ф.М. Левон, С.І. Кузнецов // Наук. вісник УкрДЛТУ: Міські сади і парки минуле, сучасне і майбутнє. – Львів: Укр ДЛТУ, 2001.– Вип.115. – С. 226–230.
9. Музика Г.І. Виткі жимолості / Г.І. Музика. – Умань: Уманський дендропарк “Софіївка”, 2002. – 144 с.

References

1. Aksenov E.S., Aksenov N.A. Ornamental Plants: Trees and shrubs / E.S. Aksenov, N.A. Aksenov . – М.: ABF / ABF, 2000. – Т. 1. – 560 p.
2. Varlashchenko L.G. Agrobiological and technological properties of own-root propagation of edible honeysuckle under conditions of the Right-Bank Forest-Steppe of Ukraine / L.G. Varlashchenko // Abstract of a thesis. – Uman: «Grafika», 2001. – 36 p.
3. Vashchenko I.M. Ornamental plants in the garden / I.M. Vashchenko, S.L. Dievochkina. – М.: Kolos, 2000. – 142 p.
4. Kolesnikov A.I. Decorative dendrology / A.I. Kolesnikov. – М.: Publishing House "Forest prom-st", 1974. – 704 p.
5. Kuminov J.P. Nontraditional horticultural crops / J.P. Kuminov. – М.: Folio, 2003. – 255 p.
6. Laptev O.O. Introduktsiya that aklimatizatsiya Roslyn s basics of landscaping / OO Laptev. – К.: Fitosotsiotsentr, 2001. – 128 p.
7. Method of phenological observations in the botanical gardens of the USSR. – М.: BI, 1975. – 27 p.
8. Levon F.M. General Problems in urban landscape gardening in Ukraine / F.M. Levon, S.I. Kusnietsov // Collection of research papers “Urban gardens and parks: past, present and future”. – Lwiw, 2001. – Issue 115. – P. 226–230.
9. Musica G.I. Vitki zhimolosti / G.I. Música. – Uman: arboretum Umansky "Sofiivka", 2002. – 144 p.

Одержано 25.11. 2015

Аннотация

Варлащенко Л.Г.

Декоративные виды рода жимолость (*Lonicera L.*) и перспективное использование их в озеленении территории в Правобережной Лесостепи Украины

Проведены сравнительно-морфологические исследования декоративных видов рода *Lonicera L.* с целью перспективного использования для озеленения в условиях Правобережной Лесостепи Украины. Обосновано эколого-биологические и декоративные особенности 10 видов растений: *Lonicera periclymenum t brownii*, *Lonicera Glehnii L.*, *Lonicera chrysantha L.*, *Lonicera fragrantissima L.*, *Lonicera edulis Turcz. ex Freyn.*, *Lonicera caprifolium L.*, *Lonicera pileata Oliv.*, *Lonicera korolkowii Stapf.*, *Lonicera involucrata Banks ex Spreng.*, *Lonicera tatarica L.* Отмечена актуальность проведения исследований относительно декоративных признаков, обобщены литературные данные, которые соответствуют внедрению в озеленение Правобережной Лесостепи Украины декоративных видов рода *Lonicera L.*

Видовой состав растений эффектно будет смотреться в озеленении населенных мест, а также в садово-парковых композициях при создании насаждений различных типов.

Ключевые слова: жимолость, декоративные признаки, листопадные, вечнозеленые растения, ветвистые кусты.

Annotation

Varlashchenko L. H.

Decorative species of the genus *Lonicera L.* and perspective their use in the landscaping in the Right-bank Forest-steppe of Ukraine

Carried out a comparative morphological studies of ornamental species of the genus *Lonicera L.* for the purpose of of perspective of using for landscaping in a Right Bank Forest-Steppe of Ukraine. Substantiated ecological and biological and decorative features of 10 plant species: *Lonicera periclymenum Ohno brownii*, *Lonicera Glehnii L.*, *Lonicera chrysantha L.*, *Lonicera fragrantissima L.*, *Lonicera edulis Turcz. ex Freyn.*, *Lonicera caprifolium L.*, *Lonicera pileata Oliv.*, *Lonicera korolkowii Stapf.*, *Lonicera involucrata Banks ex Spreng.*, *Lonicera tatarica L.* The marked by relevance of the research relative ornamental signs, generalize the literature data, which correspond to the landscaping of the Right-Bank Forest-Steppe of Ukraine planting ornamental species of the genus *Lonicera L.* The species composition of plants will be looked spectacularly in the greening of the occupied places, as well as in landscape gardening when creating of plants compositions of various types.

Key words: decorative indications, *Lonicera L.*, evergreens plants, branched bushes.